

მოსახლეობის ფინანსური ქსევის თავისებურებანი საქართველოში

რეზიუმე

სტატიაში უახლეს ლიტერატურულ წყაროებსა და მდიდარ ფაქტობრივ მასალებზე დაყრდნობით, თანმიმდევრულად არის გამოკვლეული მოსახლეობის ფინანსური ქცევის თავისებურებანი საქართველოში. კვლევის მეთოდოლოგიური საფუძველია ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის/ფინანსური განათლების საერთაშორისო ქსელის (OECD/INFE) მიერ შემუშავებული ფინანსური განათლებისა და ფინანსური ჩართულობის გაზომვის 2015 წლის სახელმძღვანელო.

OECD/INFE-ს სახელმძღვანელო შესაძლებელს ხდის შეგროვდეს ინფორმაცია და გამოყვანილი იქნეს ფინანსური ქცევის დონის განმსაზღვრელი ქულები. საქართველოში შეგროვებული მონაცემები შეყვანილია OECD/INFE-ს 2016 წლის საერთაშორისო შედარებით ანგარიშში, რომელიც ქვეყნებს შორის მსგავსებებსა და საერთო გამოწვევებს გამოავლენს და მიუთითებს რიგ ეფექტურ გადაწყვეტილებებზე.

სტატიაში განხილულია ფინანსური ქცევის ისეთი მნიშვნელოვანი საკითხები, როგორიცაა ძირითადი ფინანსური ცნებების ცოდნა და რეალურ ცხოვრებაში გამოყენების უნარი, პირადი და შინამეურნეობის ფინანსების მართვა, ფინანსური მიზნების დასახვა და მათ მისაღწევად კონკრეტული ნაბიჯების გადადგმა, დაზოგვა და ბიუჯეტირება, ფინანსური მოულოდნელობებისა და საპენსიო ასაკისთვის მზადება, სესხება და ვალის მართვა, ფინანსური პროდუქტების ცნობადობა და გამოყენება და სხვა.

საკვანძო სიტყვები: ბიუჯეტირება, აქტიური დაზოგვა, საპენსიო თავდაჯერებულობა, ფინანსური მიზნები, მიმდინარე ანგარიში, სასესხო ვალდებულებები, ფინანსური აქტივები, ვალის ტვირთი, არაფინანსური აქტივები, ონლაინ სესხი.

მერაბ ვანიშვილი

ეკონომიკის დოქტორი,

სტუ-ს პროფესორი

E-mail: merabvanishvili@yahoo.com

ნინო ვანიშვილი

ბიზნესის ადმინისტრირების დოქტორი,

სტუ-ს უფროსი მასწავლებელი

ნიკოლოზ ნაცვლიშვილი

სტუ-ს დოქტორანტი

შესავალი

ინდივიდის გონივრული ფინანსური ქცევა მისი ფინანსური მდგომარეობის განმსაზღვრელი ფაქტორია როგორც მოკლე, ისე გრძელვადიან პერსპექტივაში. ზოგიერთი ქცევა, მაგალითად, გადასახადების დაგვიანებით გადახდა, ან ფინანსური პროდუქტის შეძენა სხვადასხვა შეთავაზებების წინასწარი შედარების გარეშე, შეიძლება უარყოფითად აისახოს ინდივიდის ფინანსურ მდგომარეობასა და, შესაბამისად, მის ფინანსურ კეთილდღეობაზე. ამიტომაც, არსებითად მნიშვნელოვანია ფინანსური ქცევების შესწავლა და შეფასება.

წინამდებარე სტატია საქართველოს ეროვნული ბანკის ინიციატივით, ევროპული ფონდის სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპისათვის განვითარების პროგრამის (EFSE DF) მხარდაჭერითა და კვლევითი ორგანიზაცია სონარის მონაწილეობით საქართველოში შეგროვებულ მონაცემებს ეყრდნობა [1]. მონაცემები შეგროვდა მთელი ქვეყნის მასშტაბით 18 და 18 წელზე უფროსი ასაკის 1100 რესპონდენტის პირისპირ გამოკითხვის გზით. გამოკვლეულ იქნა სტრატეგიული კლასტერული შერჩევის მეთოდი, შერჩევა კი რეგიონებისა და დასახლების ტიპების (ქალაქი/სოფელი) მიხედვით განხორციელდა. შერჩევის წერტილები მოსახლეობის პროპორციულად, ხოლო რესპონდენტები – შინამეურნეობებში შემთხვევითი შერჩევით, „ბოლო დაბადების დღის პრინციპით“ შეირჩა. საველე სამუშაოები 2016 წლის 1 აპრილიდან 25 აპრილამდე პერიოდში ჩატარდა. მონაცემები რეგიონის, ასაკისა და სქესის მიხედვითაა შეწონილი.

კვლევის მეთოდოლოგია ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაცი-

ის ფინანსური განათლების საერთაშორისო ქსელის (OECD/INFE) ფინანსური განათლებისა და ფინანსური ჩართულობის გაზომვის 2015 წლის სახელმძღვანელოს ეფუძნება [2]. OECD/INFE-ს კითხვარში მოცემულია სხვადასხვა სტილის შეკითხვები, რაც საშუალებას გვაძლევს გამოვიკვლიოთ ის პოზიტიური და ნეგატიური ფინანსური ქცევები, რომლებიც მოსახლეობას ახასიათებს, მათ შორის, ფინანსური პროდუქტის შეძენამდე შესაძლო ვარიანტების აწონ-დაწონვა, გადასახადების დროულად გადახდა, ბიუჯეტის შედგენა, ფულის შენახვა, და სესხება თავის გასატანად. საქართველოში შეგროვებული მონაცემები OECD/INFE-ს 2016 წლის საერთაშორისო შედარებითი ანგარიშის ნაწილია [3].

საგულისხმოა, რომ წინამდებარე კვლევის ფარგლებში ფინანსური ქცევის გასაზომად გამოყენებული რამდენიმე ინდიკატორი 5-ქულიან შკალას იყენებს, რომელიც რესპონდენტს საშუალებას აძლევს უფრო კონკრეტულად გამოხატოს, თუ როგორ იქცევა იგი გარკვეულ სიტუაციებში. რესპონდენტები, რომლებიც შკალაზე 1 ან 2 ქულას ირჩევენ, ფინანსური თვალსაზრისით სწორი ქცევებით გამოირჩევიან.

ძირითადი ტექსტი

კვლევის შედეგების მიხედვით, ზოგადად, საქართველოს მოსახლეობის ფინანსური ქცევა შეიძლება შეფასდეს, როგორც შერეული: გამოკითხულთა 90% დაეთანხმა ან სრულად დაეთანხმა იმ დებულებას, რომ ახალი ნივთის შეძენას სიფრთხილით ეკიდება. გადასახადების დროულად გადახდა მოსახლეობის 89%-ისთვის, ხოლო ფინანსური საკითხების კონტროლი მოსახლეობის 75%-ისათვის ჩვეულ ქცევას წარმოადგენს. აღნიშნულის საპირისპიროდ, გამოკითხულთა გაცილებით მცირე რაოდენობა (41%) აცხადებს, რომ გრძელვადიანი ფინანსური მიზნები აქვს და ისწრაფვის მათ მისაღწევად. ფინანსური ქცევების პროცენტული გადანაწილება მოსახლეობაში ასახულია 1-ელ ცხრილში.

სახგასასმელია ის გარემოება, რომ კვლევაში გამოყენებული ფინანსური ქცევის დანარჩენი ინდიკატორები სხვადასხვა კითხვებზე გაცემული პასუხების კომბინაციით მიიღება. ავიღოთ, მაგალითად, „ბიუჯეტირების“ ინდიკატორი.

ტრადიციულად, ბიუჯეტის შედგენა განიხილება, როგორც ფინანსური მენეჯმენტის მნიშვნელოვანი საშუალება, და ასევე, ზოგადი ფინანსური განათლების აუცილებელი კომპონენტი. შესაბამისად, წინამდებარე კვლევის ფარგლებში, ფინანსურ გადაწყვეტილებებთან ერთად, ბიუჯეტირებასთან დაკავშირებული საკითხებიც იქნა შესწავლილი.

საყურადღებო ფაქტია, რომ თუ რესპონდენტის შინამეურნეობა აწარმოებს ბიუჯეტს, მაგრამ თავად რესპონდენტი არანაირმონაწილეობას არ იღებს ბიუჯეტის შედგენაში, ან შინამეურნეობის სხვა ფინანსური გადაწყვეტილების მიღებაში, მაშინ ეს რესპონდენტი ვერ ჩაითვლება მაღალი ფინანსური განათლების მქონედ. ანალოგიურად, რესპონდენტს ვერ ჩავთვლით ფინანსურად განათლებულად, თუ ის პასუხისმგებელია შინამეურნეობაში ფინანსური გადაწყვეტილებების მიღებაზე, მაგრამ მის შინამეურნეობას ბიუჯეტი არ გააჩნია.

აქედან გამომდინარე, მოხდა ამ ორი ინდიკატორის შეკრება ერთი, კომბინირებული ინდიკატორის შესაქმნელად, რომელიც მე-2 ცხრილის 1-ელ და მე-2 სვეტებში მოცემული ორი კითხვის საფუძველზე გამოავლენს რესპონდენტებს, რომლებიც ფინანსურ საკითხებზე სრულ ან ნაწილობრივ პასუხისმგებლობას იღებენ ბიუჯეტის მქონე შინამეურნეობაში (ცხრილი 2; სვეტი 3).

როგორც მე-2 ცხრილიდან ჩანს, რესპონდენტთა 57%-ს აქვს ბიუჯეტი შინამეურნეობაში და ამავდროულად, პასუხისმგებლობას იღებს შინამეურნეობაში ფინანსური გადაწყვეტილებების მიღებაზე. ამ გაერთიანებული ინდიკატორის ცალკეულ კომპონენტთა ანალიზი (1-ლი და მე-2 სვეტები) აჩვენებს, რომ გამოკითხულთა უმეტესობა (87%) შინამეურნეობის (ან შინამეურნეობის არარსებობის შემთხვევაში,

ცხრილი 1: ფინანსური ქცევების პროცენტული გადანაწილება მოსახლეობაში

ახალი ნივთის შეძენას სიფრთხილით ეკიდება	გადასახადებს დროულად იხდის	ფინანსურ საკითხებს ზედმიწევნით აკონტროლებს	მიზნად ისახავს გრძელვადიან ფინანსურ მიზნებს და ცდილობს მათ მიღწევას
90%	89%	75%	41%
რესპონდენტების წილი, რომლებიც დაეთანხმნენ დებულებას (ე.ი. დებულება 1 ან 2 ქულით შეაფასეს)			

ცხრილი 2: შინამეურნეობების ფინანსური გადაწყვეტილებები და ბიუჯეტი

ვინ იღებს ყოველდღიურ გადაწყვეტილებებს ფულთან დაკავშირებით შინამეურნეობაში?	გაქვთ თუ არა შინამეურნეობის ბიუჯეტი?	ფულთან დაკავშირებულ გადაწყვეტილებებზე პასუხისმგებელი ბიუჯეტის მქონე შინამეურნეობაში
87%	64%	57%
% თავად ან სხვასთან ერთად იღებს ამ გადაწყვეტილებებს	% დადებითი პასუხი	% იღებს გადაწყვეტილებებს და ამასთან აცხადებს, რომ შინამეურნეობას ბიუჯეტი აქვს

პირად) ფინანსურ გადაწყვეტილებებზე სულ მცირე გარკვეულ პასუხისმგებლობას მაინც იღებს, რაც, თუ გავითვალისწინებთ ფინანსური განათლების საერთო დონის შესახებ მიღებულ მაჩვენებელს, მიუთითებს, რომ მხოლოდ ეს შეკითხვა ფინანსური განათლების სუსტი დეტექტორია; რაც შეეხება ბიუჯეტს – მოსახლეობის 64% აწარმოებს შინამეურნეობის ბიუჯეტს.

ასევე საინტერესოა „აქტიური დაზოგვის“ ინდიკატორი. დაზოგვა ფინანსური კეთილდღეობის აუცილებელ წინაპირობად მიიჩნევა. ის ადამიანები, რომლებიც ზოგავენ, ჩვეულებრივ უკეთ ახერხებენ შემოსავლებისა და ხარჯების გადანაწილებას, ფინანსური მიზნების მიღწევას და ფინანსურ მოულოდნელობებთან გამკლავებას.

საგულისხმოა, რომ OECD/INFE-ს სახელმძღვანელო ცალკე გამოყოფს „აქტიურ“ დამზოგველებს. „აქტიური“ დაზოგვის ინდიკატორი დაზოგვის მხოლოდ ისეთ ფორმებს ითვალისწინებს, რომლებიც ქმედებებს წარმოადგენს, და რომლებსაც რესპონდენტმა უკანასკნელი 12 თვის განმავლობაში მიმართა. მაგალითისათვის, მიმდინარე ანგარიშზე ფულის დაგროვება არ მიიჩნევა „აქტიურ“ შენახვად, რადგანაც ეს უკანასკნელი არ გულისხმობს ქმედებას ან პროცესს, და მათ, ვისაც საბანკო ანგარიშზე მიუწვდებოდა ხელი, შესაძლებლობა აქვთ, რომ ფულის დაგროვებისთვის სხვა, უფრო შესაფერისი მეთოდები აირჩიონ, როგორიცაა დეპოზიტი [2]. „აქტიური“ დაზოგვის ინდიკატორი მიზნად ისახავს შეაფასოს ფულის დაზოგვისთვის გამოყენებული ქცევა (ე.ი. მიმდინარე შემოსავლის ნაწილის გადადება სამომავლო მოხმარებისათვის) და არა გაკეთებული დანაზოგის ხარისხი. შესაბამისად, ეს ინდიკატორი ფულის დაზოგვის ბევრ სხვადასხვა ფორმას მოიცავს, მათ შორის, არაფორმალური შემნახველი პროდუქტების გამოყენებას, და ოქროს თუ სხვა ქონებ-

ის შესყიდვას.

კვლევის შედეგები ცხადყოფს, რომ უკანასკნელი ერთი წლის განმავლობაში მოსახლეობის 37.9%-მა ამა თუ იმ ფორმით დაზოგა ფული და დაზოგვის მიზნით მოსახლეობამ საშუალოდ 1.7 სხვადასხვა წყაროს მიმართა. ბოლო 12 თვის მანძილზე მოსახლეობის 23.4%-ს საერთოდ არ გადაუღია ფული შესანახად. გამოკითხულთა 28.1% ფულს სახლში ინახავს, 13.8% ფულს ოჯახის წევრს გადასცემს შესანახად, 9.8% მიმდინარე ანგარიშზე, ხოლო 7% – შემნახველ ანაბარზე ინახავს ფულს. ამასთან, მოსახლეობის 6.8% ფულს არაფორმალური გზით ინახავს, მაგალითად, თამაშობს „ლატარკას“. OECD/INFE-ს მეთოდოლოგიის მიხედვით, მოსახლეობის მხოლოდ 35% ითვლება „აქტიურ“ დამზოგველად.

ზოგადად, არსებობს მნიშვნელოვანი კავშირი, ერთი მხრივ, დაზოგვის კულტურასა და მეორე მხრივ, შემოსავლისა და ფინანსური განათლების დონეებს შორის: შემოსავლისა და ფინანსური განათლების დონის გაუმჯობესებასთან ერთად, ადამიანები უფრო აქტიურად და ფორმალური გზების გამოყენებით ინახავენ ფულს¹.

ნიშანდობლივია, რომ ფულის სახლში შენახვა მეტწილად 550 ლარამდე შემოსავლის მქონე სეგმენტისათვისაა დამახასიათებელი. ყველაზე აქტიური შემნახველები 901 ლარს ზევით შემოსავლის მქონე ჯგუფში გვხვდებიან და ისინი ყველაზე უკეთ ერკვევიან დაზოგვის ფორმალურ მეთოდებში, როგორიცაა საინვესტიციო პროდუქტების შეძენა და შემნახველ ანაბარზე თანხის დაგროვება (ცხრილი 3). საგულისხმოა, რომ დაბალშემოსავლიანი სეგმენტი თანხას შედარებით მცირე მოცულობით და/ან მოკლე ვადით ზოგავს, რაც განაპირობებს მათ გადაწყვეტილებას თანხა სახლში ან ოჯახის წევრებთან შეინახონ; ამ შემთხვევაში, თანხა ბევრად უფრო ადვილად ხელმისაწვდომი რჩება.

¹ ფორმალური გზით დაზოგვის შესახებ დისკუსიის ფარგლებში საინტერესოა „გადაბის“ 2015 წლის მსოფლიო გამოკითხვა (Gallup World Poll 2015), რომლის მიხედვითაც, ფინანსური ინსტიტუტების მიმართ ნდობის მიხედვით საქართველო ევროპის ქვეყნებს შორის მე-4 ადგილზე, და რომლის შედეგებიც შეეყვანილია Legatum Institute-ის Prosperity Index-ის დათვლაში [5].

ცხრილი 3: დაზოგვის ფორმები შემოსავლების ჭრილში

სულ %	ბაზა: რესპონდენტები	550 ლარამდე თვეში	551- დან 900 ლარამდე თვეში	901 ლარი და მეტი თვეში	უარი პასუხზე
28.1%	ინახავს ფულს სახლში	45%	22%	27%	6%
9.8%	ინახავს მიმდინარე ანგარიშზე	13% 2	23%	54%	10%
7.0%	ინახავს შემნახველ ანაბარზე	25%	14%	55%	6%
13.8%	აძლევს ოჯახის წევრს შესანახად	35%	24%	34%	7%
6.8%	ინახავს არაფორმალური გზით, მაგალითად, თამაშობს ლატარეას	28%	35%	31%	6%
0.7%	ყიდულობს ფინანსურ საინვესტიციო პროდუქტებს	0%	21%	67%	12%
4.3%	ან სხვა რომელიმე გზით	27%	31%	39%	3%
23.4%	არ ინახავს აქტიურად	56%	20%	11%	13%
0.2%		69%	0%	31%	0%
1.4%		73%	7%	0%	20%

როგორც ფინანსური ცოდნის, ისე ზოგადად, ფინანსური განათლების დონე მაღალია იმ სეგმენტში, რომელიც ფულს საინვესტიციო პროდუქტების შეძენით, მიმდინარე ანგარიშზე და შემნახველ ანაბარზე ინახავს. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ნაკლებ განვითარებული კაპიტალის ბაზრებისა და საინვესტიციო საქმიანობის გამო საქართველოს მოსახლეობისთვის ფულის საინვესტიციო პროდუქტების შეძენის გზით შენახვა არც ისე აქტუალურია.

ფულის დაზოგვის მეთოდები განსხვავდება დასაქმების სტატუსის მიხედვით. კერძოდ, თვითდასაქმებული მოსახლეობა (რესპონდენტები, რომლებსაც საკუთარი ბიზნესი ან მეურნეობა გააჩნია) ფულს ძირითადად მიმდინარე ანგარიშზე, ან ქონების შეძენის გზით ინახავენ, როგორცაა ოქრო, პირუტყვი, და ა.შ. ანაზღაურებად სამსახურში დასაქმებულები (გარდა თვითდასაქმებული სეგმენტისა) ფულს ყველაზე ხშირად მიმდინარე საბანკო ანგარიშზე, არაფორმალური გზების გამოყენებით (მაგალითად, „ლატარეა“), საინვესტიციო პროდუქტების შეძენით, ან შემნახველ ანაბარზე ინახავენ. დიასახლისებისთვის, დროებით უმუშევრებისა და პენსიონერებისთვის ფულის ფორმალური გზით შენახვა ნაკლებად არის დამახასიათებელი. დროებით უმუშევრებსა და პენსიონერებს შორის ყველაზე გავრცელებული შემნახველი ქცევა ფულის ოჯახის წევრისთვის მიცემაა, ხოლო დიასახლისებისთვის – არაფორმალური გზების გამოყენება და ფულის სახლში შენახვა.

თუ დაზოგვის მეთოდებს განვიხილავთ იმ დროის ჭრილში, რომლის განმავლობაშიც შემოსავლის დაკარგვის შემთხვევაში შინამეურნეობა შეძლებდა თავის გატანას სესხების ან სტანდარტული საცხოვრებელი პირობების შეცვ-

ლის გარეშე, დავინახავთ, რომ თავის შედარებით დიდი ხნის მანძილზე გატანის უნარი დაზოგვის მაღალ მაჩვენებელთან ასოცირდება. იმ ადამიანებს 64%, ვინც შემოსავლის დაკარგვის შემთხვევაში 3-დან 6 თვემდე შეძლებდა თავის გატანას, ამა თუ იმ ფორმით ახერხებს ფულის დაზოგვას. დაზოგვის ყველაზე სუსტი ჩვენები მათ აქვთ, ვინც აცხადებს, რომ თავის გატანას 1 თვეზე მეტი ხნის განმავლობაში ვერ შეძლებდა.

საყურადღებოა აგრეთვე „**ფინანსური პროდუქტების შეძენისას ბაზარზე საუკეთესო ფასის ძიების**“ ინდიკატორი. პროდუქტის შეძენამდე საუკეთესო ფასის ძიების (ე.წ. „Shopping around“) ინდიკატორი ორ შეკითხვას ეფუძნება, რომლებიც მხოლოდ იმ ადამიანებს დაესვათ, რომელთაც უკანასკნელი პერიოდის განმავლობაში რომელიმე ფინანსური პროდუქტის სასარგებლოდ გააკეთეს არჩევანი. თუ ამგვარი პროდუქტი რამდენიმე, მაშინ ინტერვიუერი რესპონდენტს სთხოვს ყველაზე ბოლოს შერჩეული პროდუქტის შესახებ ისაუბროს. ამ მიდგომის მიზანია უზრუნველყოს, რომ რესპონდენტს ახსოვს პროდუქტის შერჩევის პროცესი.

ჩატარებული კვლევის ფარგლებში მოცემულ ორ შეკითხვაზე მიღებული პასუხები ცხადყოფს, რომ უკანასკნელი ორი წლის განმავლობაში, საუკეთესო ვარიანტის შერჩევის მიზნით, მოსახლეობის მხოლოდ 32.9%-მა განიხილა რამდენიმე არჩევანი. მოსახლეობის 23.5%-ს პროდუქტის შეძენამდე არც ერთი ალტერნატიული ვარიანტი არ განუხილავს მიუხედავად იმისა, რომ ჰქონდა ამის შესაძლებლობა. ამასთან, უკანასკნელ პერიოდში პროდუქტის შერჩევისას რესპონდენტთა უდიდესი ნაწილი (20%) ფილიალში მიღებულ ინფორმაციას დაეყრდნო,

ხოლო საკუთარ გამოცდილებაზე და ახლობლის რეკომენდაციაზე დაყრდნობით გამოკითხულთა 17-17%-მა მიიღო გადაწყვეტილება. საინტერესოა, რომ სხვადასხვა არხებით გავრცელებულ რეკლამებს ჯამში გამოკითხულთა 11% დაყრდნო, ხოლო სხვა ინფორმაციის წყაროებს – 4%-ზე ნაკლები. დამოუკიდებელი ფინანსური მრჩეველისგან რეკომენდაციის მიღება კი საერთოდ არ არის გავრცელებული პრაქტიკა.

კვლევის ფარგლებში განსაკუთრებული აქცენტები გაკეთდა ასევე „**ფინანსური თვალსაზრისით თავის გატანის**“ ინდიკატორზე: მოსახლეობის ფინანსური თვალსაზრისით თვითონ თვემდე თავის გატანის უნარი 2 შეკითხვით შემოწმდა. მიღებული პასუხები საშუალებას იძლევა შეფასდეს ის სტრატეგიები, რომლებიც რესპონდენტებმა იმ შემთხვევებისთვის შეიმუშავეს, როდესაც შემოსავალი მიმდინარე ხარჯებს ვერ ფარავს. მოცემული 2 შეკითხვით შექმნილი საერთო ინდიკატორი 1 ქულას ანიჭებს რესპონდენტებს, რომელთაც: (ა) არ გამოუცდიათ შემოსავლის უკმარისობა უკანასკნელი წლის განმავლობაში (რაც მიუთითებს, მათ შორის, ფინანსების მართვის კარგ უნარზე), ან (ბ) გამოუცდიათ შემოსავლების უკმარისობა, მაგრამ არ უსესხიათ ფული ხარჯების დასაფარად (რაც მიუთითებს იმაზე, რომ რესპონდენტებს უკვე ჰქონდათ შემუშავებული გეგმა ამგვარ სიტუაციასთან გამკლავების მიზნით). რესპონდენტებს, რომელთაც თავის გასატანად ფულის სესხება დასჭირდათ, 0 ქულა მიენიჭათ.

აღნიშნული მიდგომით მიღებული შედეგები ცხადყოფს, რომ უკანასკნელი 12 თვის განმავლობაში მოსახლეობის 62%-მა გამოსცადა შემოსავლის უკმარისობის შემთხვევა, მთლიანი მოსახლეობის 45%-მა კი ისესხა ფული თავის გასატანად, რაც მიუთითებს იმაზე, რომ ბევრ ადამიანს გაუთვალისწინებელი შემთხვევებისთვის საერთოდ არ აქვს გაკეთებული დანაზოგი, ან, უკვე გამოიყენა საკუთარი დანაზოგი.

კვლევის ფარგლებში გარკვეული ყურადღება დაეთმო **მოსახლეობის საპენსიო ასაკისთვის და გაუთვალისწინებელი ფინანსური შემთხვევებისთვის მზაობას**: აღმოჩნდა, რომ პენსიაზე გასვლის შემდეგ საკუთარ ფინანსურ კეთილდღეობაზე ზრუნვა ერთობ ბუნდოვანი ცნება აღმოჩნდა გამოკითხულთა დაახლოებით 71%-თვის. მოსახლეობის 28.9% რამდენადმე დარწმუნებულია, რომ საპენსიო ასაკისათვის ადეკვატური ფინანსური გეგმები დაისახა და აქედან მხოლოდ 11.7% არის აღნიშნულში სრულიად დარწმუნებული.

საგულისხმოა, რომ საქართველოს მოსახლეობა პენსიაზე გასვლის შემდეგ საკუთარი თავის დაფინანსებას ძირითადად სახელმწიფო პენსიით გეგმავს (73%). მოსახლეობის 66%-ს შვილებისა და ოჯახის წევრების იმედი აქვს. 46%-სათვის მეუღლე ან პარტნიორი წარმოადგენს საიმედო დასაყრდენს, მხოლოდ 8% ამყარებს იმედს სამსახურის საპენსიო სქემაზე და 10%-ს ფინანსური და არაფინანსური აქტივებიდან მიღებული შემოსავლის იმედი აქვს.

იმის დასადგენად, არსებობს თუ არა სტატისტიკურად მნიშვნელოვანი კორელაცია საპენსიო ასაკში საკუთარი თავის დაფინანსების სხვადასხვა გეგმებს შორის, ჩატარდა რესპონდენტთა საპენსიო გეგმების ფაქტორული ანალიზი. აღმოჩნდა, რომ კორელაცია ნამდვილად არსებობს. ფაქტორული ანალიზით 3 სხვადასხვა ჯგუფი იქნა მიღებული, რომელთაგან პირველი ჯგუფი დაფინანსების შემდეგ წყაროებს აერთიანებს:

➡ ფინანსური/არაფინანსური აქტივების გაყიდვა;

➡ ფინანსური და არაფინანსური აქტივებიდან მიღებული შემოსავლით თავის დაფინანსება;

➡ სამსახურის საპენსიო სქემის მეშვეობით თავის დაფინანსება.

პირველი ჯგუფი დანარჩენი ორი ჯგუფისაგან დამოუკიდებლობის მაღალი ხარისხით გამოირჩევა. მასში შემავალ რესპონდენტებს საპენსიო ასაკში თავის დამოუკიდებლად დაფინანსება საკუთარ ინვესტიციებზე და/ან შრომაზე დაყრდნობით შეუძლიათ, სახელმწიფოსა და ოჯახის წევრებზე დამოკიდებულების გარეშე. ამ ჯგუფს პირობითად **დამოუკიდებელი** ვუწოდეთ.

ამის საპირისპიროდ, მეორე და მესამე ჯგუფში შემავალი რესპონდენტები პენსიაზე გასვლის შემდეგ საკუთარი თავის ფინანსური უზრუნველყოფისთვის სხვებს ეყრდნობიან და დამოუკიდებლად თავის რჩენა არ ძალუძთ. უფრო კონკრეტულად, მეორე ჯგუფში შემავალი რესპონდენტები იმედს შვილებზე, მეუღლესა და ოჯახის სხვა წევრებზე ამყარებენ, მესამე ჯგუფში გაერთიანებული ადამიანები კი სახელმწიფო პენსიის იმედად არიან, რაც არსებითად, ქვეყანაში საპენსიო ასაკისთვის ძირითად ფინანსურ დასაყრდენს წარმოადგენს. შესაბამისად, მე-2 ჯგუფს პირობითად **ოჯახზე დამოკიდებული**, ხოლო მე-3 ჯგუფს **სახელმწიფოზე დამოკიდებული** ეწოდა.

თუკი ფაქტორული ანალიზის შედეგად მიღებულ ჯგუფებს სიდიდის მიხედვით გავაან-

ალიზებთ, დავინახავთ, რომ ოჯახზე დამოკიდებული და მთავრობაზე დამოკიდებული სეგმენტები ერთობლიობაში მოსახლეობის 80%-ს შეადგენს. შესაბამისად, დამოუკიდებელი სეგმენტი რესპონდენტთა მხოლოდ 20%-ს მოიცავს.

ფინანსური განათლების დონე ყველაზე დაბალია სახელმწიფოზე დამოკიდებულ სეგმენტში (21-დან 11.7 ქულა), ხოლო დამოუკიდებელი და ოჯახზე დამოკიდებული სეგმენტების წარმომადგენლებმა ფინანსური განათლების ერთნაირი საერთო მაჩვენებელი (21-დან 12.8), თუმცა განსხვავებული ცოდნისა და დამოკიდებულების ქულები მიიღეს.

შემოსავლების ჭრილში, მეტი ალბათობაა დამოუკიდებელი ჯგუფის წარმომადგენლებს საშუალო და მაღალი შემოსავლის მქონე სეგმენტში წააწყდეთ, ხოლო სახელმწიფოზე დამოკიდებული ჯგუფის წარმომადგენლებს ძირითადად მათ შორის შევხვდებით, ვისი შინამეურნეობის ყოველთვიური საშუალო შემოსავალიც 550 ლარს ან ნაკლებს შეადგენს.

გამოკითხულთა შორის, პენსიაზე გასული სეგმენტი ყველაზე მეტადაა დარწმუნებული, რომ საპენსიო ასაკში საკუთარი თავის ფინანსურად უზრუნველყოფის მიზნით სათანადო გეგმები შეიმუშავა. ამ ჯგუფს მოსდევს თვითდასაქმებული სეგმენტი, ხოლო დიასახლისები და უმუშევარი რესპონდენტები ყველაზე ნაკლებად არიან დარწმუნებულნი იმაში, რომ სათანადოდ ემზადებიან საპენსიო ასაკისთვის.

თუ მონაცემებს შემოსავლების ჭრილში განვიხილავთ, დავინახავთ, რომ რესპონდენტები, რომელთა შინამეურნეობის ყოველთვიური შემოსავალიც 2000 ლარს აღემატება, ყველაზე მეტად არიან დარწმუნებულნი, რომ საპენსიო ასაკისთვის ეფექტური გეგმები აქვთ შედგენილი. გასაკვირი არაა, რომ რესპონდენტები, რომელთა შინამეურნეობების ყოველთვიური შემოსავალიც 550 ლარს არ აღემატება, ამ მიმართულებით თავს ყველაზე ნაკლებად დარწმუნებულად გრძნობენ.

დაბოლოს, უნდა აღინიშნოს, რომ საპენსიო თავდაჯერებულობა ასაკთან ერთად მატულობს; 35 წლამდე ასაკის ინდივიდები ყველაზე ნაკლებ რწმენას აფიქსირებენ საკუთარ საპენსიო გეგმებთან დაკავშირებით.

გაუთვალისწინებელი ფინანსური სირთულეებისთვის მზაობა ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ფინანსურ მიზნად მოიაზრება, თუმცა ეს მიზანი საქართველოში საკმარისად გავრცელებული არ არის. კვლევის შედეგებმა გამოავლინა, რომ რესპონდენტის მზაობა ისეთი მოულოდნელი ფინანსური გამოწვევებისთვის, როგორიცაა

შემოსავლის დაკარგვა, მის ჯანსაღ ფინანსურ ჩვევებზე მიუთითებს, რამდენადაც ასეთი სიტუაციებისთვის მზაობა გარკვეულწილად მაინც საჭიროებს ფულის დაზოგვის, ფინანსური დაგეგმვისა და გონივრული ხარჯვის უნარების გამოვლენას.

წინამდებარე კვლევის შედეგების თანახმად, საქართველოს მოსახლეობის 75% დღესდღეობით მოუმზადებელია მოულოდნელი ფინანსური ხარჯებისათვის. ეს ნიშნავს, რომ თუ რესპონდენტს დღეს პირადად მოუწევდა რაიმე მნიშვნელოვანი ხარჯის გაწევა – მისი ყოველთვიური შემოსავლის ოდენობით – იგი ვერ შეძლებდა ამ ხარჯის ფულის სესხების ან ოჯახისა და მეგობრებისათვის დახმარების თხოვნის გარეშე დაფარვას. მოსახლეობის მხოლოდ 18% აცხადებს, რომ შეუძლია მსგავს შემთხვევებს ფულის სესხების გარეშე გაართვას თავი, ხოლო 7%-მა უარი განაცხადა პასუხის გაცემაზე. იმ სეგმენტის ფინანსური განათლების დონე, რომელიც აცხადებს, რომ თავს გაართმევს შექმნილ ვითარებას ფულის სესხების გარეშე, საკმაოდ მაღალია (63.3 ქულა) იმ სეგმენტის ფინანსური განათლების ქულასთან შედარებით, რომელსაც არ შეუძლია ზემოხსენებული ფინანსური დაბრკოლების დამოუკიდებლად გადალახვა (57.6).

უკიდურეს შემთხვევაში, თუ შინამეურნეობა შემოსავლის ძირითად წყაროს დაკარგავს, გამოკითხულთა 27.8% ერთ კვირაზე ნაკლები დროის განმავლობაში შეძლებს საარსებო ხარჯების დაფარვას სესხის აღების ან ცხოვრების სტანდარტული პირობების შეცვლის გარეშე (მაგალითად, საცხოვრებელი სახლის ცვლილების გარეშე). გამოკითხული მოსახლეობის 33.2% შეძლებს თავის გატანას ერთ კვირაზე მეტი, მაგრამ ერთ თვეზე ნაკლები დროის განმავლობაში, ხოლო 10.9% შეძლებს თავის გატანას ერთ თვეზე მეტი, მაგრამ სამ თვეზე ნაკლები დროის განმავლობაში. 5.8% შეძლებს აღნიშნულ ვითარებას 3-დან 6 თვემდე გაართვას თავი, ხოლო 6.1% – 6 თვეზე მეტი ხნის განმავლობაში. დაბოლოს, გამოკითხულთა 16.2% ამ კითხვაზე ზუსტ პასუხს ვერ იძლევა.

ეს ცვლადი საკმაოდ მჭიდრო კავშირშია ფინანსური განათლების საერთო მაჩვენებელთან; რაც უფრო დაბალია ფინანსური განათლების დონე, მით უფრო ნაკლებადაა სეგმენტი მზად ფინანსური გამოწვევებისათვის. იმ სეგმენტის ფინანსური განათლების ქულა, რომელიც ვერ შეძლებს თავის გატანას ერთ კვირაზე მეტხანს, 55.4-ს შეადგენს, ხოლო იმ რესპონდენტების ქულა, რომლებიც ერთ კვირაზე მეტ ხანს შეძლებენ

ცხრილი 4: ფინანსური პროდუქტების ცნობადობა და გამოყენება

ფინანსური პროდუქტი	ცნობადობა	ამჟამად სარგებლობაში	ბოლო 2 წლის მანძილზე სარგებლობაში	ბოლოს შეძენილი
განვაღება	97%	24%	35%	17%
მიმდინარე ანგარიში	88%	26%	26%	7%
სალომბარდო სესხი	97%	18%	24%	8%
საბანკო სესხი უზრუნველყოფის გარეშე	90%	16%	19%	10%
ფულადი გზავნილები	95%	13%	16%	5%
საკრედიტო ბარათი	90%	15%	16%	5%
სწრაფი ე.წ. ონლაინ სესხი	89%	9%	14%	8%
მიკროსაფინანსო ორგანიზაციის სესხი	88%	10%	12%	5%
სესხი უზრუნველყოფით	94%	7%	8%	3%
იპოთეკა	92%	5%	7%	2%
დაზღვევა სამსახურიდან	91%	7%	7%	1%
შემნახველი ანგარიში/დეპოზიტი	88%	4%	5%	1%
ინტერნეტ-ბანკი ან სხვა დისტანციური	80%	6%	6%	1%
კერძო დაზღვევა	85%	2%	2%	0%
აქციები და წილები	82%	1%	1%	0%
ობლიგაციები	77%	0%	0%	0%
სამსახურის საპენსიო სქემა	41%	1%	1%	0%

თავის გატანას, საშუალოდ 63.1-ს შეადგენს.

კვლევის ფარგლებში ასევე შესწავლილ იქნა **ფინანსური მიზნები და ფინანსური პროდუქტების ცნობადობა და გამოყენება**: ზოგადად, ფინანსური მიზნების ქონა მიაწინებს, რომ ადამიანი მეტნაკლებად გათვითცნობიერებულია ფინანსურ საკითხებში, და რომ გარკვეულწილად ფლობს ფულის გონივრული ხარჯვისა და დაზოგვის ჩვევებს. მოცემული კვლევის შედეგების თანახმად, საქართველოს მოსახლეობის 57%-ს ერთი ფინანსური მიზანი მაინც აქვს, ხოლო 41%-ს საერთოდ არ გააჩნია ფინანსური მიზნები.

ფინანსური მიზნების მქონე სეგმენტის ფინანსური განათლების ქულა 100-ქულიან შკალაზე 62.1-ს შეადგენს. ამის საწინააღმდეგოდ, ფინანსური განათლების მაჩვენებელი ფინანსური მიზნების არმქონე სეგმენტში მხოლოდ 54.5 ქულაა, რაც კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს, რომ ფინანსური მიზნების ქონა ფინანსური განათლების მაღალ დონესთან ასოცირდება.

ფინანსურ მიზნებს შორის ყველაზე გავრცელებულია მიმდინარე სასესხო ვალდებულებების დაფარვა (28%), საკვების შეძენა (25%) და კომუნალური გადასახადების გადახდა (24%), რაც

მიანიშნებს, რომ მოსახლეობის უდიდესი ნაწილი დაკავებულია გადაუდებელი ხარჯების დაფარვაზე ზრუნვით და ნაკლებად მოსალოდნელია მათ მიერ გრძელვადიანი ან დიდ ხარჯთან დაკავშირებული მიზნების დასახვა. ფინანსურ მიზნებს შორის ასევე გვხვდება ახალი სახლის შეძენა (21%) და არსებული საცხოვრებლის გარემონტება (21%), ავტომობილის შეძენა (19%) და განათლების მიღება (16%). რაც შეეხება ახალი ბიზნესის დაწყებას – როგორც აღმოჩნდა, ეს მიზანი ქვეყანაში შედარებით ნაკლებადაა გავრცელებული.

საქართველოში ტიპურ მოსახლეს საშუალოდ 2 ფინანსური მიზანი აქვს. ქვემო ქართლში, იმერეთსა და სამეგრელოში ფინანსური მიზნების რაოდენობა ქვეყნის საშუალო მაჩვენებელს მნიშვნელოვნად აღემატება. აჭარაში, გურიაში და მცხეთა-მთიანეთში კი აღნიშნული მაჩვენებელი ძალიან დაბალია. საინტერესოა, რომ ფინანსური მიზნების რაოდენობა მნიშვნელოვნად არ განსხვავდება დასაქმებისა და სქესის ჭრილში, თუმცა სახეზეა მცირედი, მაგრამ ნეგატიური კორელაცია ფინანსური მიზნების რაოდენობასა და ასაკს შორის. კერძოდ, რაც უფრო ასაკოვან-

ნია ადამიანი, მით უფრო ნაკლები ფინანსური მიზანი აქვს მას.

იმ ადამიანთა შორის, რომელთაც სულ მცირე ერთი ფინანსური მიზანი მაინც აქვს, 21%-ს მიზნის მისაღწევად არაფერი მოუშოქმედებია, დანარჩენები კი შესაძლებელ ქმედებათა არსენალიდან ერთ ან რამდენიმე ქმედებას მიმართავენ. როგორც ვხედავთ, ფინანსური მიზნის მისაღწევად მიზნის მქონეთა 31% ამცირებს ხარჯვას, 22% ეძებს ახალ/დამატებით სამუშაოს, და მხოლოდ 15%-ს აქვს მომზადებული კონკრეტული სამოქმედო გეგმა. ამასთან, მიზნის მქონეთა 14% ინახავს ან აბანდებს ფულს, ხოლო 12% ეძებს კრედიტს/სესხის წყაროს.

წინამდებარე კვლევის შედეგები ცხადყოფს, რომ მოსახლეობას სმენია ბაზარზე არსებულ ფინანსურ პროდუქტთა უმრავლესობის შესახებ. გამოკითხული მოსახლეობისათვის ყველაზე კარგად ნაცნობი პროდუქტებია: სალომბარდო სესხი, განვადება და ფულადი გზავნილები (ცხრილი 4). როგორც მიმდინარე, ისე ბოლო 2 წლის განმავლობაში მოხმარების სიხშირის მიხედვით ყველაზე გავრცელებული პროდუქტებია განვადება, მიმდინარე ანგარიში და სალომბარდო სესხი. როგორც მე-4 ცხრილიდან იკვეთება, მოხმარების სიხშირით განვადებას, მიმდინარე ანგარიშსა და სალომბარდო სესხს არაუზრუნველყოფილი საბანკო სესხი, ფულადი გზავნილი და საკრედიტო ბარათი მოსდევს.

უნდა აღინიშნოს, რომ ზოგიერთი ფინანსური პროდუქტის გამოყენების მაჩვენებელი შესაძლოა არაზუსტი იყოს, ვინაიდან მიუხედავად იმისა, რომ რესპონდენტებს სმენიათ მე-4 ცხრილში ჩამოთვლილი ფინანსური პროდუქტების უმრავლესობის შესახებ, სავარაუდოა, რომ მათ კარგად არ ესმით ამ პროდუქტების არსი. საილუსტრაციოდ, მიმდინარე ანგარიში ხშირად სხვა ფინანსურ პროდუქტებთანაა დაკავშირებული (როგორიცაა სტუდენტური ბარათი, დეპოზიტი), და მომხმარებელი, რომელიც ასეთი რომელიმე პროდუქტით სარგებლობს, შეიძლება ვერ აღცნობიერებდეს, რომ მიმდინარე ანგარიშსაც ფლობს. ამასთან, სხვადასხვა წყაროები მოწმობს, რომ ფინანსური პროდუქტების სარგებლობის მაჩვენებელი საქართველოში არ არის დაბალი. საილუსტრაციოდ, საერთაშორისო სავალუტო ფონდის (IMF) 2016 წლის ფინანსებზე წვდომის კვლევის (Inancial Access Survey) მიხედვით, საქართველოში ყოველ 1000 ზრდასრულ ადამიანზე საშუალოდ 1578 საბანკო ანგარიში მოდის, რაც შესადარის ქვეყნებში დაფიქსირებულ მონაცემებს მნიშვნელოვნად არ ჩამოუვარდება, და რიგ შემთხვევებში, აღემატება კიდევ [6].

დაბოლოს, მე-4 ცხრილის მიხედვით ფინანსური პროდუქტების მოხმარების შედარებით დაბალი მაჩვენებელი შესაძლოა იმითაც იყოს განპირობებული, რომ მასში მხოლოდ ფორმალური ფინანსური პროდუქტებია მოცემული, და არ გაითვალისწინება ისეთი არაფორმალური პროდუქტები, როგორიცაა სესხი მეგობრისგან (რომელიც საკმაოდ გავრცელებულია ქვეყანაში). ამ ცხრილში წარმოდგენილია მოსახლეობაში როგორც მიმდინარე ეტაპზე, ისე უკანასკნელი 2 წლის განმავლობაში ფინანსური პროდუქტებით სარგებლობის მაჩვენებელი.

საქართველოს მოსახლეობის 29.7% აცხადებს, რომ არც ერთი ფინანსური პროდუქტით არ სარგებლობს. გამოკითხულთა 47% ამჟამად 1 ან 2 პროდუქტით, 16% – 3 ან 4 პროდუქტით, ხოლო 7% – 5 ან მეტი პროდუქტით სარგებლობს. რაც უფრო მაღალია მომხმარებლის ასაკი, მით უფრო ნაკლები ფინანსური პროდუქტით სარგებლობს ის.

რეგიონულ ჭრილში, საბანკო პროდუქტების გამოყენების დონე საშუალო საბაზრო მაჩვენებელზე (რომელიც 1.64 პროდუქტს შეადგენს) მნიშვნელოვნად მაღალია მცხეთა-მთიანეთსა და თბილისში; ფინანსური პროდუქტების გამოყენების დონე დაბალია სამეგრელოში, კახეთსა და შიდა ქართლში. გარდა ამისა, ფინანსური პროდუქტებით სარგებლობის დონე შედარებით მაღალია დასაქმებულ მოსახლეობაში; დასაქმებული სეგმენტის მიერ მოხმარებული საბანკო პროდუქტების საშუალო რაოდენობა ერთ სულზე 2.4-ს შეადგენს, ხოლო დაუსაქმებელზე - 1.2-ს.

კვლევის შედეგების მიხედვით, ქვეყანაში ფინანსურ პროდუქტებსა და მომსახურებასთან დაკავშირებული ფინანსური თაღლითობების შემთხვევები ძალზე იშვიათია. გამოკითხულთა მხოლოდ 3.1%-ს ჰქონია თანხის სხვისი, თაღლითური რჩევის საფუძველზე დაბანდების გამოცდილება. მოსახლეობის მხოლოდ 2.3%-ს ჰქონია შემთხვევა, რომლის დროსაც ფინანსური ინფორმაცია გასცა ინტერნეტით ან ტელეფონით და შემდგომ აღმოაჩინა, რომ ეს ყველაფერი თაღლითობა იყო. დაბოლოს, გამოკითხულთა მხოლოდ 1.6%-მა განაცხადა, რომ მისი ბარათი გამოუყენებიათ მისი ნებართვის გარეშე.

წინამდებარე კვლევის ერთ-ერთ მიზანს **შინამეურნეობაში სესხით სარგებლობის ტენდენციებისა და ვალის ტვირთის მიახლოებითი დონის დადგენა** წარმოადგენს. კვლევის შედეგების თანახმად, მოსახლეობის 53%-ს შინამეურნეობაში მიმდინარე სესხი აქვს, ხოლო გამოკითხულთა 37% აცხადებს, რომ მის შინამეურნეობაში მოცემული მომენტისათვის სესხით

არავინ სარგებლობს.

საგულისხმოა, რომ უკანასკნელი ერთი წლის განმავლობაში მომხმარებლების მიერ ყველაზე ფართოდ გამოყენებული სესხის სახეობა ახლობლებისგან აღებული უპროცენტო ვალია. მოსახლეობის 39%-სათვის სესხის ძირითად წყაროს ბანკი წარმოადგენს, მომხმარებელთა 18% სალომბარდო სესხით სარგებლობს, ხოლო გამოკითხულთა 12%-ს აქვს ე.წ. სწრაფი, „ონლაინ“ სესხის აღების გამოცდილება. ამასთან, მოსახლეობის 11%-ს გამოტანილი აქვს სესხი მიკროსაფინანსო ორგანიზაციებიდან, ხოლო 3% კერძო გამსესხებლებიდან (კერძო მევახშისგან) აღებული სესხით სარგებლობს (დიაგრამა 8). მოსახლეობის იმ 12%-დან, რომელმაც გასულ წელს „ონლაინ“ სესხი აიღო, 9%-ს კვლავაც აქვს მიმდინარე „ონლაინ“ ვალდებულება, საშუალოდ 350 ლარის ოდენობით.

თუ შინამეურნეობების მიერ სესხზე ყოველთვიურ ჯამურ შენატანს განვიხილავთ შინამეურნეობების შემოსავლების მიხედვით, დავინახავთ, რომ იმ შინამეურნეობების ყოველთვიური ჯამური გადასახადი სესხზე, რომელთა შემოსავალიც 550 ლარზე ნაკლებია, ამ ჯგუფის საშუალო შემოსავლის დაახლოებით 32%-ს უდრის, ხოლო თვეში 551-დან 900-ლარამდე შემოსავლის მქონე შინამეურნეობების ყოველთვიური გადასახადი სესხზე მათი საშუალო შემოსავლის 48%-ია. შემდგომ, შინამეურნეობები, რომელთა ყოველთვიური შემოსავალიც 901-დან 1500 ლარამდე მერყეობს, ყოველ-თვიურად სესხის დასაფარად საშუალო ყოველთვიური შემოსავლის 38%-ს იხდიან, ხოლო იმ შინამეურნეობების ყოველთვიური ჯამური სასესხო გადასახადი, რომელთა ყოველთვიური შემოსავალიც 1500 ლარს აღემატება, საშუალო შემოსავლის 36%-ს შეადგენს.

მოსახლეობის ვალის ტვირთის მიახლოებითი შეფასების მიზნით საინტერესოა სხვადასხვა შემოსავლის მქონე შინამეურნეობებს შორის სესხის მომსახურების კოეფიციენტების [სესხზე გადასახადისა და შემოსავლის თანაფარდობა – Payment-to-Income ratio (PTI)] შედარება.

მიუხედავად იმისა, რომ ჩვეულებრივ, შინამეურნეობის შემოსავლის დონის ზრდასთან ერთად, მოსალოდნელია PTI-ს ზრდაც, კვლევის შედეგებმა გამოავლინა, რომ საშუალო შემოსავლიან შინამეურნეობებს (რომელთა ყოველთვიური შემოსავალიც 551-სა და 900 ლარს შორის მერყეობს) ყველაზე მაღალი PTI აქვთ და, შესაბამისად, ყველაზე მეტად არიან დატვირთულნი მიმდინარე ვალდებულებებით.

აღნიშნული შედეგი შესაძლოა ნაწილობრივ განპირობებული იყოს იმით, რომ როგორც ჩატარებულმა კვლევამ გამოავლინა, საშუალო შე-

მოსავლიანი შინამეურნეობები ფულს ხშირად ღომბარდებისა და ე.წ. „ონლაინ“ სესხების გამცემი ორგანიზაციებისგან სესხულობენ, რომლებიც საკუთარი მომხმარებლების გადახდისუნარიანობას შესაძლოა საერთოდ არ ამოწმებდნენ ან არ ამოწმებდნენ ისე ზედმიწევნით, როგორც ბანკები, რაც შედეგად ამ სეგმენტის მიერ სესხების ჭარბად დაგროვებას აპირობებს.

გარდა ამისა, ხაზი უნდა გაესვას იმ ზოგად გარემოებასაც, რომ შინამეურნეობების შემოსავლისა და გადასახდელების ანალიზისას შესაძლებელია საქმე გვქონდეს გარკვეულ ცდომილებებთან, რამდენადაც რესპონდენტებს შესაძლოა არ სურდეთ შინამეურნეობის ვალდებულებების ან შემოსავლების შესახებ ზუსტი ინფორმაციის გამხელა. ამასთან, შესაძლოა რესპონდენტები არასაკმარისად ინფორმირებულნი იყვნენ შინამეურნეობის სხვა წევრების სასესხო ვალდებულებებისა და შემოსავლების შესახებ.

შემოსავლის დონეების მიხედვით სესხის წყაროების განხილვა საკმაოდ საინტერესო დასკვნების გაკეთების საშუალებას იძლევა. კვლევის შედეგები ცხადყოფს, რომ საბანკო სესხის გამოყენების სიხშირე განუხრელად იზრდება შემოსავლის დონის ზრდასთან ერთად. საბანკო სესხით მოსარგებლე ადამიანების შეხვედრის ალბათობა ყველაზე მაღალია სეგმენტში, რომლის საშუალო ყოველთვიური შემოსავალი 1501 ლარიდან იწყება; თვეში 901-დან 1500 ლარამდე შემოსავლის მქონე სეგმენტის 65.6%, და 551-დან 900 ლარამდე შემოსავლის მქონე სეგმენტის 60.9% მიმდინარე ეტაპზე საბანკო სესხით სარგებლობს. აღსანიშნავია, რომ სესხის არც ერთი ფორმალური წყარო არ არის განსაკუთრებით გავრცელებული იმ სეგმენტში, რომლის ყოველთვიური შემოსავალი 550 ლარამდე მერყეობს; ამ სეგმენტის 64.2%-ს უპროცენტო სესხი მეგობრისგან ან ნათესავისაგან აქვს აღებული.

საინტერესოა მიმდინარე სასესხო ვალდებულებები დემოგრაფიულ ჭრილში. თითქმის არ არსებობს განსხვავება შინამეურნეობების მიერ სასესხო ვალდებულებების აღების სიხშირის თვალსაზრისით გენდერულ ჭრილში. გამოკითხული მამაკაცების 53.2% და ქალების 52.3% აცხადებს, რომ შინამეურნეობაში სესხი აქვს.

იმ რესპონდენტთა წილი, რომელთაც შინამეურნეობაში მიმდინარე სესხი აქვთ, 18-დან 46 წლამდე ასაკობრივ ჯგუფში განუხრელად იზრდება; 18-დან 25 წლამდე ასაკობრივ სეგმენტში გამოკითხულთა შინამეურნეობების 51%-ს, ხოლო 36-დან 45 წლამდე ასაკობრივ სეგმენტში – 66%-ს აქვს სესხი. 46 წელზე უფროსი ასაკის რესპონდენტების შემთხვევაში, შინამეურნეობის მიერ

სესხის აღების ალბათობა კვლავ მცირდება; 66 წელზე უფროსი ასაკის რესპონდენტების მხოლოდ 31.6%-ს აქვს სესხი შინამეურნეობაში.

ზოგადი განათლების დონის გაუმჯობესების პარალელურად, შეიმჩნევა შინამეურნეობების მიერ სესხის აღების მზარდი ტენდენციაც. კერძოდ, უმაღლესი განათლების მქონეთა 55%-ს აქვს სესხი შინამეურნეობაში მაშინ, როდესაც იგივე არასრული საშუალო განათლების მქონეთა მხოლოდ 43%-ზე შეიძლება ითქვას.

თუ ყველა პროფესიის ანაზღაურებად მუშაებს (გარდა თვითდასაქმებულებისა) ერთად დავაჯგუფებთ, დავინახავთ, რომ ამ ჯგუფში შემავალი რესპონდენტები ყველაზე მეტად არიან მიდრეკილნი სესხით სარგებლობისკენ: ჯგუფის 70%-ს შინამეურნეობაში სესხი აქვს. ამ სეგმენტს თვითდასაქმებული სეგმენტი მოსდევს, რომლის 65.3%-საც შინამეურნეობაში მიმდინარე სესხი აქვს. თუ უმუშევარ რესპონდენტებს ერთად დავაჯგუფებთ, დავინახავთ, რომ მათი 44.2% სარგებლობს სესხით, რაც საკმაოდ დაბალი მაჩვენებელია იმის გათვალისწინებით, რომ მთლიანად დასაქმებული მოსახლეობის (თვითდასაქმებულების ჩათვლით) 68.2%-ს აქვს სესხი შინამეურნეობაში.

ყურადღებას იქცევს ის ფაქტი, რომ სოფლად მცხოვრები მოსახლეობის 55% სესხით სარგებლობს, მაშინ, როცა იგივე ქალაქად მცხოვრები მოსახლეობის მხოლოდ 51%-ზე შეიძლება ითქვას. მცხეთა-მთიანეთში, იმერეთსა და გურიაში ყველაზე მეტი რესპონდენტი სარგებლობს სესხით. ყველაზე ნაკლები სიხშირით სესხით სამეგრელოში სარგებლობენ, სადაც გამოკითხული მოსახლეობის მხოლოდ 34%-ს აქვს მიმდინარე სესხი. ქართულენოვანი მოსახლეობის 53.4%-ს აქვს სესხი შინამეურნეობაში, ხოლო არაქართულენოვანი რესპონდენტებიდან სესხით 46.1% სარგებლობს.

ყურადსაღებია ისიც, რომ ეკონომიკური სტატუსის გაუმჯობესების ადეკვატურად, იზრდება მიმდინარე სესხის მქონე შინამეურნეობების რაოდენობა. კერძოდ, სესხის აღების ალბათობა იმ სეგმენტიდან, რომელსაც რთულად გააქვს თავი თვიდან თვემდე, იმ სეგმენტამდე, რომელსაც ყველაფრის შეძენა შეუძლია საკუთარი სახსრებით ან კრედიტით, გარდა ახალი მანქანისა, 47%-დან 64%-მდე განუხრებლად იზრდება. ამ სეგმენტზე უფრო მაღალ ეკონომიკურ წრეებში კრედიტის მფლობელთა წილი კლებულობს, მაგრამ კვლავ საშუალოზე მაღალ მაჩვენებელზე ნარჩუნდება.

კვლევის შედეგების თანახმად, ფინანსური ქცევის საერთო მაჩვენებელი იმ პოზიტიურ ქცევებს ითვლის, რომლებიც მოცემულ სფერო-

ში განხილულ შეკითხვებზე მიღებული პასუხების მიხედვით გამოვლინდა. ფინანსური ქცევის მაჩვენებლის მაქსიმალური მნიშვნელობა 9 ქულაა, ხოლო მინიმალური მნიშვნელობა - 0 ქულა. OECD/ INFE-ს მეთოდოლოგიის მიხედვით, 6 ან მეტი ქულა შედარებით მაღალ ქცევით მაჩვენებლად მიიჩნევა. საქართველოში აღნიშნული ქულა გამოკითხულთა მხოლოდ 36%-მა მიიღო. ამასთან, რესპონდენტთა უმრავლესობას რამდენიმე პოზიტიური ქცევა ახასიათებს: მოსახლეობის 28.7%-მა 5, ხოლო 19.2%-მა - 4 პოზიტიური ქცევა გამოავლინა. საქართველოს მოსახლეობის საშუალო ქცევითი მაჩვენებელი მაქსიმალური 9 ქულიდან 5.0 ქულას შეადგენს.

დასკვნა

ჩატარებული კვლევის შედეგად მოპოვებული მონაცემები მნიშვნელოვანია მოსახლეობის ფინანსური ქცევის მიმართულებით გარკვეული სტანდარტებისა და ორიენტირების დასახვისთვის, ასევე, ფინანსური ქცევის ეროვნული სტრატეგიის ფარგლებში ცალკეული პროგრამების შემუშავებისა და განხორციელებისათვის.

მიუხედავად იმისა, რომ საზოგადოებაში გავრცელებულია ისეთი პასუხისმგებლობით აღსავსე ქცევები, როგორიცაა გადასახადების დროულად გადახდა და რაიმე ნივთის შეძენამდე ფინანსური შესაძლებლობების აწონდაწონვა, ხშირად გვხვდება ისეთი ქცევებიც, რომლებსაც ფინანსურად არასახარბიელო შედეგებამდე მიყვავართ.

მნიშვნელოვანია, რომ მომხმარებლებმა ჩვევად აქციონ პირადი და შინამეურნეობის ბიუჯეტის შედგენა, აქტიური დაზოგვა და გრძელვადიანი მიზნების დასახვა, რათა მათი ფინანსური გადაწყვეტილებები ფართო ფინანსური გეგმის ნაწილს წარმოადგენდეს, და არა სპონტანურ და გაუზარებელ ნაბიჯებს. საყურადღებოა, რომ ფინანსური პროდუქტის/მომსახურების შეძენამდე მოსახლეობის 23.5% სხვადასხვა შეთავაზებებს არ განიხილავს, რაც იმას ნიშნავს, რომ ეს ადამიანები შესაძლოა ამა თუ იმ მომსახურებისთვის არაგონივრულად ბევრს იხდიდნენ, ან პოტენციური სარგებლის ნაწილს კარგავდნენ.

როგორც კვლევამ წარმოაჩინა, ეს უკანასკნელი სათანადო ფინანსური ქცევების არქონით უფრო არის გამოწვეული, ვიდრე არჩევანის ნაკლებობით. ასევე საყურადღებოა, რომ გამოკითხულთა 45% ფულს სესხულობს, რათა გაუმკლავდეს ისეთ მოულოდნელ ფინანსურ სირთულეებს, როგორიცაა შემოსავლის უკმარისობა. ძალზე მნიშვნელოვანია მოსახლეობამ გაიაზროს, რომ მი-

ზანშეწონილია გაუთვალისწინებელი შემთხვევებისთვის ფინანსური გეგმების დასახვა, და ამგვარ სიტუაციებში, უმჯობესია სესხების ნაცვლად სხვა გამოსავალი ეძიონ.

აქვე, იკვეთება პოზიტიური კავშირი დაზოგვის ჯანსაღ კულტურასა და ფინანსურად თავის გატანის მაჩვენებელს შორის; დაზოგვის კულტურის არმქონე მოსახლეობა კი ხშირად შეიძლება ისეთ სიტუაციაში აღმოჩნდეს, სადაც ადამიანი ახალ სესხს ძველის დასაფარად იღებს.

სასარგებლო ფინანსური ქცევების წახალისების მიზნით, მნიშვნელოვანია არსებობდეს სპეციალური არხები, სადაც სანდო და შედარებადი ინფორმაციის მოძიებაა შესაძლებელი, როგორცაა, რესურსცენტრები, ინტერნეტ-პორტალები და მობილური არხები. გარდა ამისა, რეკომენდებულია დაზოგვის სარგებლიანობის შესახებ კამპანიების გააქტიურება და დაზოგვის ხელშეწყობისთვის სხვადასხვა მექანიზმების შემუშავება და გავრცელება.

ლიტერატურა/REFERENCES:

1. ფინანსური განათლებისა და ჩართულობის კვლევის ანგარიში/ანგარიში მომზადებულია შპს სონარის მიერ საქართველოს ეროვნული ბანკის დაკვეთით/კვლევის მეთოდოლოგია შემუშავებულია ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის/ფინანსური განათლების საერთაშორისო ქსელის (OECD/INFE) მიერ/ პროექტი განხორციელდა ევროპული ფონდის სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპისთვის განვითარების პროგრამის (EFSE DF) მხარდაჭერით. - 2016 წლის ნოემბერი საქართველო. - https://www.nbg.gov.ge/uploads/2016financial/Financial%20Literacy%20Study_GEO.pdf

2. OECD/INFE (2015), „2015 OECD/INFE Toolkit for Measuring Financial Literacy and Financial Inclusion“, OECD, Paris. - http://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/2015_OECD_INFE_

Toolkit_Measuring_Financial_Literacy.pdf

3. OECD/INFE (2016), „OECD/INFE International Survey of Adult Financial Literacy Competencies“. - <http://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/OECD-INFE-International-Survey-of-Adult-Financial-Literacy-Competencies.pdf>

4. საქართველოს კანონი „ოფიციალური სტატისტიკის შესახებ“. http://www.geostat.ge/cms/site_images/law_geo.pdf

5. The Legatum Prosperity Index (2015). - <http://www.prosperity.com>

6. საერთაშორისო სავალუტო ფონდის (IMF) 2016 წლის ფინანსებზე წვდომის კვლევა (Financial Access Survey). - <http://data.imf.org/?sk=E5DCAB7E-A5CA-4892-A6EA-598B5463A34C&id=1460054136937>

PECULIARITIES OF THE FINANCIAL BEHAVIOR OF THE POPULATION IN GEORGIA

*MERAB VANISHVILI - Doctor of Economics, Professor of GTU
NINO VANISHVILI - Doctor of Business Administration, Senior Teacher of GTU
NIKOLAZ NATSVLISHVILI - PHD Student of GTU*

Summary

The latest literary sources and the rich factual materials, consistently studied the behavior of financial features in Georgia. The methodological basis for the research is the 2015 manual of Financial Education and Financial Engagement Measurement developed by the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD / INFE).

It is important to note that the OECD / INFE's manual allows information to be collected and quantified by the determining level of financial behavior. The data collected in Georgia is included in the OECD / INFE's International Comparison Report 2016, which identifies the similarities and common challenges between countries and indicates a number of effective decisions.

The article deals with the financial behavior of important issues, such as basic financial concepts, knowledge and real-life application of skills, personal and household financial management, financial goals and achieve them to take concrete steps, saving and budgeting, financial unexpected circumstances and the age of retirement readiness, borrow and Ali's management, financial products and other awareness and usage.

Keywords: budgeting, active savings, pension self-confidence, financial goals, current account, loan liabilities, financial assets, debt burden, non-financial assets, online loan.